

Prírodná záhrada

■ Často sa hovorí: „Ako sa stravujeme, takí aj sme.“ Väčšina ľudí na Slovensku konzumuje potraviny, ktoré pochádzajú z najrôznejších kútov sveta, nemajú však žiadnu chuť a o tom, aké látky v sebe obsahujú, radšej ani nehovoríme... Prestali sme využívať pôdu na pestovanie zdravých plodín alebo pestrých kvetov a namiesto toho z nej vytvárame jednofarebnú plochu.

Bez bzukotu včiel

Záhrady sa začínajú meniť na nepoznanie. Najmä v okolí miest, či v tzv. miliónárskych štvrtiach obcí niekdajšie pestré záhrady starých mám obkolesili vysoké nepriehľadné múry, za ktorými sú iba fádne trávniky. Namiesto vtáčieho spevu či bzučania včiel počuť len majiteľov s ich vrčiacimi kosačkami. Na týchto trávnikových púšťach s prešlachtenými tujami a plastovým bazénom nežije nič, nebudú sa tu preháňať motýle, majitelia domov, obkolesených rovnými zelenými plochami sa vzdali možnosti vychutnávať čerstvé ovocie či zeleninu alebo obdivovať pestrosť kvetov. Je najvyšší čas hovoriť o tom, čo robí záhradu záhradou, aký je jej zmysel a aký úžitok vám môže priniesť. Ako si ale túto záhradu môžete sami navrhnuť a vytvoriť?

Záhrada je aj o filozofii

Pri navrhovaní prírodnej záhrady a tvorení jej filozofie je dobré uvažovať o dizajne, estetike, etike či harmónii. Chaos, ale aj absolútne pravidelné prvky pôsobia neprirodzene a neesteticky, preto sa im snažíme vyhýbať. Panelové sídliská sa často považujú za nepekne, pretože obsahujú absolútne pravidelné prvky – kocky, hranoly, priamky a pravé uhly, rovnako rušivo však pôsobia aj chaoticky usporiadaný priestor. Prírodný les (ale aj horská lúka, jazero a ďalšie prírodné systémy) sú, naopak, pekné, pretože práve les predstavuje harmóniu medzi chaotickými (náhodnými) a pravidelnými prvkami. Je to systém, v ktorom sa vyskytujú, opakujú

Rastliny v prírodnej záhrade lákajú motýle, ktoré sa stávajú okrasou okolia domu. (foto: Sosna)

a vzájomne dopĺňajú prírodné vzory. A takéto systémy väčšina ľudí vníma ako krásne. Tento princíp sa využíval už v staroveku a stredoveku. Uplatňovali ho stavitelia ľudských sídiel a chrámov a v ľudovej architektúre ho nájdete na celom svete.

Permakultúra

Permakultúra je spôsob, ako kombinovať všetky potrebné zložky navrhovaného systému do takého vzájomného usporiadania, ktoré prospieva životu vo všetkých jeho formách. Tento spôsob je založený na pozorovaní prírodných ekosystémov, múdrosti obsiahnutej v tradičných poľnohospodárskych a sociálnych systémoch, a tiež na

■ Čo jej dáte, to sa vám vráti

Prírodná záhrada poskytuje všetky možnosti na získanie zdraviu prospešných potravín. Tento typ záhrady vám ukáže, ako na malom priestore zabezpečiť samozásobenie rodinnej komory zdravými potravinami. Môže mať funkciu tzv. semennej banky, v ktorej sa získavajú a rozširujú semená miestnych odrôd aj menej známych a odolných druhov zeleniny a ovocia. Pre pestovateľa sa tak zvyšuje potravinová sebestačnosť a bezpečnosť. V produkčnej časti záhrady môžete vysádzať stromy, vysievať rastliny s možnosťou konzumovať ich počas vegetačnej sezóny a používať v kuchyni ako čerstvú zeleninu. Zastúpenie by si tu mali nájsť aj rastliny, ktorých produkcia sa dá jednoducho uskladniť sušením alebo sterilizovaním/pasterizovaním.

Pestrá, organicky dopestovaná úroda. (foto: Sosna)

Dizajn celej záhrady je najlepšie prispôsobiť danému prostrediu. Až potom, čo zmapujete priestor, budete vedieť, ako s ním správne naložiť. (foto: Sosna)

■ Pozemok má byť navrhnutý a upravený takým spôsobom, aby nepoškodzoval žiadne formy života, ale naopak, aby ich podporoval ich v rôznorodosti. To je princíp ekológie v záhrade.

moderných vedeckých environmentálnych poznatkoch. Využíva pôvodné vlastnosti rastlín, zvierat a ľudí, ktoré kombinuje s prirodzenými charakteristikami prostredia a štruktúr, aby vytvoril kultivované ekosystémy, schopné prirodzene vyprodukovať viac potravín a zdrojov.

Dizajn a permakultúra

Permakultúrny dizajn je zameraný na pozemok komplexne s ohľadom na zdroje, topografiu, mikroklimu, pôdu, vodu, umiestnenie budov, prístup a oplatenie. Plánovanie dizajnu je najdôležitejšia vec, ktorú je nutné vykonať skôr, ako začnete čokoľvek robiť na svojom pozemku, či už sadiť stromy, alebo umiestňovať budovy. Dôkladne urobený dizajn vám môže ušetriť veľa prostriedkov a jeho starostlivé naplánovanie zase zbytočne vykonanú prácu.

Je viac možností, ako začať s projektom pozemku.

Najvhodnejší spôsob je najskôr definovať svoje ciele a požiadavky a prispôsobiť ich danému priestoru. Zmapujte si čo najdôkladnejšie pozemok, a to jeho charakter, kladné aj záporné charakteristiky.

Samotné slovo permakultúra nie je len skratkou pre udržateľné poľnohospodárstvo (permanent agriculture), ale tiež pre permanentnú kultúru. Žiadna kultúra nemôže trvalo

■ Permakultúra využíva pôvodné vlastnosti rastlín a zvierat, ktoré kombinuje s prirodzenými vlastnosťami prostredia tak, aby vytvorila život podporujúce systémy s použitím čo najmenej plochy pozemku. Je to teda vedomý dizajn a obhospodarovanie takých poľnohospodársky produktívnych ekosystémov, ktoré sú pestré, stabilné a schopné regenerácie.

etické

využívanie krajiny. Zmyslom permakultúry je vytvoriť systémy, ktoré sú ekologicky zdravé a ekonomicky prosperujúce, ktoré dokážu zabezpečiť naše vlastné potreby bez devastácie prírodného prostredia a ktoré sú teda trvalo udržateľné a zároveň schopné rýchlo zregenerovať životné prostredie.

K základným vlastnostiam permakultúrneho dizajnu patria:

1. Funkčná rôznorodosť

Každý prvok v navrhovanom systéme by mal mať niekoľko funkcií. Pokiaľ vytvoríte napríklad malú vodnú plochu, zlepší vám mikroklimu, zachytáva prach, poskytuje priestor pre vlhkomilné a vodné rastliny a živočíšstvo, slúži ako napájadlo pre vtáctvo a drobnú zver, zvyšuje estetickú kvalitu prostredia a má ešte mnoho ďalších funkcií.

2. Využívanie miestnych zdrojov

V prírode sa všetky živiny a prvky neustále recyklujú, najmä na miestnej úrovni. Miestne suroviny sú najdostupnejšie, najvhodnejšie pre miestne podmienky, na ich získanie a využitie treba vynaložiť najmenšiu energiu.

3. Úplná recyklácia živín a energie

Jedným zo základných ekologických princípov je: Ekosystém, ktorý sa nedokáže vyrovnáť so svojim odpadom, nahradí iný ekosystém. V prírode sú preto všetky živiny a látky v neustálom kolobehu, energia sa transformuje a čo najdlhšie sa využíva.

4. Prírodná evolúcia (sukcesia)

Prírodná evolúcia vždy smeruje k vytváraniu čoraz zdokonalenejších organizmov a systémov. Proces vždy spustia tzv. pionierske rastliny a mikroorganizmy, ktoré sú schopné pripraviť cestu zložitejším organizmom, napríklad stromom.

5. Využívanie priestoru (stohovanie)

Priestor treba využiť aj pod, aj nad zemou. Hneď ako príroda zabezpečí pokrytie obnaženej plochy, začne „stohovať“ – rozširuje ďalšie rastliny do výšky aj do hĺbky.

6. Prírodné vzory a okrajové efekty

Najproduktívnejšími systémami sú okraje – hranice medzi ekosystémami (najviac húb, malín a iných plodín nájdete na okraji lesa). Príroda sa snaží vytvárať také vzory, aby mohlo vzniknúť čo najväčšie množstvo (dĺžka) okrajov (hraníc medzi ekosystémami), pomocou ktorých dokáže vtlesnať do priestoru čo najvyššiu produktivitu.

7. Energetická efektívnosť a synergia

Pri vzájomnom pôsobení vždy vzniká nová kvalita. To platí aj o spolupráci, spolupôsobení a ovplyvňovaní organizmov, ktoré vytvárajú odolný, vzájomne sa podporujúci organizmus (napríklad les).

■ Rady do prírodnej záhrady

Pri plánovaní záhrady nezabudnite na tieto rady:

1. Pracujte s prírodou, nie proti nej

Je to jednoduchšie, lacnejšie a ekologickejšie. Snaha ovládnuť prírodu a „kontrolovať“ ju sa nevypláca – stačí si pozrieť správy o prírodných katastrofách.

2. Dosiachnite minimálne úsilie pri maximálnom úžitku

Do ekosystémov treba zasahovať čo najmenej. Vychádza sa z tradičnej ázijskej filozofie, podľa ktorej majú veci svoj vlastný vývoj. Pokiaľ pozorovaním zistíte, ktorým rastlinám sa na určitom mieste najlepšie darí, môžete výrazne obmedziť množstvo vynaloženej práce.

3. Všetko môže záhradničiť

Rastliny pokrývajú každý voľný kúsok zeme a je iba na nás, ako ich usmerníme, aby sme z nich mali mnohoraký úžitok.

4. Výnosy môžu byť neobmedzené

Rastliny rastú v trojrozmernom priestore, preto treba čo najviac využívať najmä tretiu dimenziu, to znamená kombinovať rastliny s jedlými koreňmi, plazivé rastliny, trvalé byliny a tráviny, vysoké byliny, kríky, stromy, popínavé a ťahavé rastliny tak, aby vyplnili celý priestor, všetky vegetačné stupne.

5. Problém môže byť riešením

Vašou snahou by nemalo byť prispôbavanie skutočnosti vašim predstavám, ale naopak, navrhnúť riešenie podľa daných okolností. Ak je určitý priestor zamokrený, nesnažte sa ho vysušiť, ale využite ho ako mokraď, kde môžete pestovať jedlé rastliny (puškovec, potočnica) alebo liečivé či ozdobné rastliny (mäta, kosatec, páľka). Ak je terén nerovný, jeho členitosť môže slúžiť ako základ na vytvorenie zákutí s rôznymi mikroklimami.

8. Dynamická rovnováha

Prírodné sily prostredníctvom systému spätných väzieb neustále jemne vyrovnávajú vnútornú rovnováhu ekosystémov (tzv. homeostáza). Pokiaľ sa napr. premnoží nejaký škodca (myši), zdravý ekosystém reaguje tak, že predátori škodcu (v tomto prípade sovy a líšky) majú vo vrhu viac mláďat a postupne nastolia rovnováhu.

9. Mikroklimy, niky, spoločenstvá a živá pôda

Pestré podmienky a prostredia (mikroklimy, niky, pôda) podmieňujú vznik pestrých, rôznorodých a kompletných systémov – spoločenstiev. Živá pôda je taká, do ktorej pridávame iba organický materiál, minimálne narúšame jej štruktúru (nerýľujeme, iba kypríme, burinu trháme ručne). Po pôde nikdy nešliapeme, pohybujeme sa iba po spevnených chodníčkoch.

10. Vzájomná prepojenosť základných vlastností

Všetky uvedené charakteristiky sú vzájomne prepojené a pri vytváraní dizajnu sa aplikujú vo vzájomných súvislostiach, tak ako je to aj v prírode. Pri tvorbe dizajnu ide o využívanie vlastností a zákonov prírody v praxi.

Kytica liečivých rastlín (foto: Sosna)

Jedným z podstatných rozdielov permakultúry oproti technickému prístupu je aj zahrnutie etických otázok. Obmedzuje sa iba na aktivity, ktoré udržiavajú život vo všetkých jeho formách. Všetko, čo udržiava biodiverzitu (pestrosť foriem života) je dobré.

Čo do záhrady dáte, to sa vám vráti. Ak budete starostlivo, s citom a láskou pristupovať k svojej záhrade, vyvarujete sa zbytočných chemických zásahov a necháte priestor aj pre prírodu, záhrada sa vám za toto správanie odvdáči.

Ekocentrum SOSNA

tel.: 055/6251 903, 0904 951 139

www.sosna.sk, [ekocentrum.sosna \(facebook\)](https://www.facebook.com/ekocentrum.sosna)

Vzdelávacie EKOLOGICKÉ CENTRUM SOSNA je názornou ukážkou ekologického, zdravého a ekonomického domu, kde môžete na vlastné oči vidieť inšpirujúce ukážky, ako sa to dá inak. Celý komplex EKOCENTRA funguje ako tréningové a školiace stredisko pre aktivity (prednášky, kurzy, výstavy a pod.). Pripravujú aktivity týkajúce sa ochrany prírody a krajiny, ekologických stavieb, biozáhrad, ekologického pestovania a trvalej udržateľnosti v praxi.

Jednou z dlhodobých programov o. z. SOSNA je propagácia biopestovania a pomoc pri zakladaní biozáhrad a biopestovaní.

